

Panel: Kent-Kültür-Öykü*

Günhan Kuşkanat, Ethem Baran, Nedim Gürsel, Ömer Ayhan, Onur Caymaz

Nedim Gürsel: Hoş geldiniz.

Biraz geç başlıyoruz, kusura bakmayın...

Bir Akdeniz limanında olsaydık zaten yarım saat geç başlardık. Çünkü Akdenizlilere öyle bir ayrıcalık tanınıyor. Ama burada, denizden çok uzak olmamakla birlikte Akdenizli sayılmayız. Konumuz kent, kültür ve öykü. Oldukça çetrefil bir konu doğrusu. Ama böyle bir söyleşinin Bursa'da olmasının bence özel bir önemi var. Çünkü Türkiye'de kentlerden söz ettiğimizde, elbette ilk akla gelen kentler arasında Bursa var. Bunu sadece hepimizin bildiği Tanpınar'ın *Beş Şehir*'i için söylemiyorum. Bir ke-re Bursa Osmanlı'nın ilk başkenti. Dolayı-

sıyla kent sözcüğünün çağrışım alanına giren bir yer. Bir de öykü sözcüğü var. Kültür sözcüğüne hiç girmiyorum. Çünkü kültür sözcüğünün kapsamı geniş. Az önce düşünüyordum. Bursa acaba Türk edebiyatının son döneminde, yani Cumhuriyet döneminde yazmış olan yazarları etkiledi mi diye. Kendime böyle bir soru sordum. Aklıma iki öykü geldi. Belki bu öyküleri bilmiyorsunuz. Çünkü Bursa'yı temsil eden genç yazarların ürünleri değil. Bir tanesi Sait Faik'in bir öyküsü "Tuhaf Bir Şey". Sait Faik benim kuşağımı ve benden sonra gelen kuşağı derinden etkilemiş bir yazar. Toplu yapıtları da var. Sanıyorum burada liseye gitti. Bir de Oktay Akbal'ın "Bursa'da

Toulouse-Lautrec” diye bir öyküsü geldi aklıma. Bilmiyorum içinizde bu öyküyü okumuş olanlar var mı? Var. Demek ki eski yazarlar da okunuyor. Bu da iyi bir şey. Sadece gençler değil. Ben de giderek kendimi eski yazarlar kategorisine koyduğum için herhalde.

O da tuhaf bir öyküydü. Yıllar önce okuduğumda beni çok etkilemişti. Çünkü belki biliyorsunuz belki bilmiyorsunuz, Türkiye'ye çok sık gelmekle birlikte ben Paris'te yaşıyorum. Kitaplarım yayımlandıkça ve böyle kitap fuarları gibi vesilelerle Türkiye'ye geliyorum. Oktay Akbal bir öyküsünde (yanlış anımsamıyorsam *Yalnızlık Bana Yasak*'tı bu öykünün yer aldığı kitabın adı), Bursa'da bir Toulouse-Lautrec'in tablolarını gördüğünü ve Toulouse-Lautrec'in Paris'i Bursa'yla bir anlamda bir araya getirdiğini söylüyordu. Bu da ilginç bir şey. Ben burada konuşmacı değil yönetici konumundayım, ama biraz konuşacağım izninizle. 17.15'te bitireceğim. Kent, kültür ve öykü konusunda birkaç şey söyleyeyim giriş olarak. Ondan sonra buradaki katılımcı yazar arkadaşlarımıza söz vereceğim. Hepimiz on dakika konuşacağız. Ben pek otoriteyi sevmem; isterim ki insanlar içinden geldiği gibi ve mümkün olduğu kadar uzun süre konuşabilsinler, ama ne yazık ki zaman bizi kısıtlıyor. Bu söylediklerim benim on dakikama girmiyor. Saat tam 16.00'dan itibaren ben konuşacağım. Etti mi elli dakika... Demek ki bir yarım saat kadar da sözü sizlere vereceğim. Asıl önemli olan da o. Yani okurların, izleyicilerin görüşlerini ve eleştirilerini buradaki yazarlara iletmeleri. Sanı-

yorum her yazarın ya da birçok yazarın özel coğrafyası var. Bir yer, bir mekân, bir kent, bir köy ya da kasaba da olabilir bu. O yüzden bu biçimde bahsediyorum. Şu ya da bu biçimde o yazarın yapıtını etkiliyor. Bu, doğrudan da olabiliyor, dolaylı da.

Benim son kitabım *Izler ve Gölgeler* bir coğrafyayla bütünleşmiş, bir kentten etkilenmiş yazarların izini süren bir kitap. Örneğin Ivo Andriç ve Bosna... ya da Kafka ve Prag ya da hepimizin bir dönem büyük heyecanla okuduğu Dostoyevski ve Sen Petersburg. Başka örnekler de verilebilir. Bazı yazarların bu anlamda özel coğrafyası belki de yok. Bursa'nın etkilediği yazarlarını düşünürken, bir anı geldi aklıma, size onu aktarayım.

1979 yılıydı. 12 Eylül öncesi. Türkiye'de çatışmalar sürüyor, kan gövdeyi götürüyor. Bazı yazarlarımız şu ya da bu gerekçelerle, 12 Eylül olmamış, yani sürgün yazarlardan söz etmiyorum, yurtdışına gitmeyi yeğlediler. Orada kendilerini daha fazla güvende hissediyorlardı. Bunlardan biri de ünlü yazarımız Yaşar Kemal'di. 1979 yılında, o zamanki eşi Tilda Hanımla Paris'e geldi, üç ay kaldı orada. Sonra Stockholm'e gittiler. Yaşar Kemal Paris'teyken ben çiçeği burnunda bir yazardım ve görüşürdük. Sonra Stockholm'e gittiklerinde çok üzüldüm. Çünkü hem değerli bir yazarın arkadaşlığını kaybetmiş oldum hem de Yaşar Kemal'in o tadına doyumaz söyleşilerinden yoksun kaldım. Sonra birdenbire bir telefon geldi: “Ben Avignon'a gidiyorum. Avignon Festivali'nde bir piyesim oynanacak. Sen de gel. Paris'ten trene binip Avignon'a gidelim.”

Ben de sevinerek kabul ettim. Güzel bir tren yolculuğu yaptık Yaşar Kemal'le 1979 temmuzunda. O Stockholm'den geldi, ben de Paris'ten katıldım. O zaman Fransa'da hızlı trenler yoktu. Ve yolculuk epey uzun sürdü. Sanıyorum 4,5 saate yakın bir yolculuk. Yaşar Kemal konuşmayı çok seven, romanlarını anlatan bir yazar. Ben de onu zevkle dinledim. Bu arada tabii yolculuk boyunca bir parça da sorularına cevap vermek için kendi özel coğrafyasını anlattı. Çukurova'nın ırmaklarını, sineklerini, Demirciler Çarşısı Cinayeti'ni, Yusufçuk Yusuf'u, İnce Memed'i. Avignon'a geldik. Hava çok sıcaktı. Temmuz ayındaydık. Tren den inerken "Adana'ya geldik", dedi. Sonra ben bu Adana'ya geldik sözünü çok düşündüm. Halbuki biz Avignon'a gelmiştik. Hızlı tren değildi, ama Yaşar Kemal trenin penceresinden gördüğü coğrafyayla ilgilenmiyordu. O arada trenin penceresinden güzel manzaralar geçiyordu. Sonra Rhône Irmağı, Fransa'nın köyleri, çan kuleleri, kiliseler geçiyordu; başka bir coğrafyanın içindeyken de Yaşar Kemal sadece Çukurova'yı yaşıyordu. Sonunda Avignon'da indiğimizde, Adana'ya geldik, dedi. Bu, sanıyorum *Paris Yazıları*'nda yer alıyor. Bir kitabımda da ayrıntılarıyla zaten anlattım. Şunu söylemek istiyorum. Bazı yazarların özel coğrafyaları çok belirgin bir biçimde yapıtlarında görülüyor. Buna tabii folkloru da katabiliriz. Zaten Yaşar Kemal de belki Çukurova'dan söz ederken model olarak folklor dünyasını örnek almıştı. Dolayısıyla az önce ben onlara soru yöneltmeyeceğim, ama söz alacak öykücü yazar arkadaşlarım, sanıyorum kendi

coğrafyalarını kendi yazdıklarıyla bu kentsel mekânlar arasındaki organik ilişkiyi herhalde anlatacaklar. Benim beş dakikam kaldı. Bu konuda kendi öykülerimin ya da romanlarımın nerede olduğunu söyleyeyim. Beni de kentler etkiledi. Sadece öykülerimi değil, *İlk Kadın*'ı da sayarsam üç romanımı da etkilediklerini söyleyebilirim. Birçok kente gittim. Birçok kentte birçok yazarın izini sürmeye çalıştım, ama beni etkileyen kentler çok azdır. Bunların başında tabii ki İstanbul geliyor. Eğer ben İstanbul'da yaşasaydım, belki de bu kent hem Bizans'ın hem de Osmanlı'nın başkenti olarak bu ölçüde kitaplarımda yer almazdı. İstanbul'dan uzakta yaşadığım için belki de bu kent benim öykülerimde bir izleğe dönüştü. Buna özlem diyebilirsiniz, merak diyebilirsiniz ya da bir parça işi derinlemesine incelemek istiyorsanız, bir yazarın, on altı yaşında İstanbul'da yaşamış, delikanlılık dönemini, ergenlik dönemini İstanbul'da yaşamış ve o kentle bütünleşmiş bir yazarın içinde sürekli olarak taşıdığı bir mekân diyebilirsiniz. İstanbul'la böyle nevrotik bir ilişkim olduğunu söyleyebilirim. Sonra Venedik tuhaf bir şey, bu da suyla haşır neşir olmuş kentlerin üzerimdeki etkisi, bir yazar olarak benim dünyamdaki uzantıları diyebilirim. *Resimli Dünya*'yı yazarken birçok kez gittim Venedik'e. Ve Venedik-İstanbul ekseninde gelişen bir roman yazma ihtiyacını duydum. Çok uzun yıllardır yaşadığım Paris belki beni o hücrede etkilemedi. Öykülerimde ya da romanlarımda, örneğin *İlk Kadın*'da elbet Paris'in de izdüşümleri var. Ama Paris aradan yıllar geçtikten sonra

“Demir Özlü, *Sevgilim İstanbul* adlı kitabım üzerine yazdığı yazıda; ‘Nietzsche'den bu yana bazı çağdaş yazarlar sokağa bırakılmış yazarlardır’ diyordu. Kendini onların arasına katıyordu. Bu sokağa bırakılmışlık olgusuyla kent ve öykü arasında sanıyorum bir paralellik kurulabilir.”

nedense çalıştığım bir mekâna dönüştü. Yani zevk aldığım, keşfettiğim, tadına vardığım bir kent olmaktan çıktı, merak ettiğim kent olmaktan çıktı, sanki herhangi bir mekân oldu. Öyle şeyler de olabiliyor. Ama örneğin *Öğleden Sonra Aşk*'i yazarken, yıllar önce beni etkilemiş ve çoğu kez de bir kadının yüzüyle, sevilen bir insanın yüzüyle özdeşleşmiş kentler belleğimden bizi de yaz dercesine dışavurmaya başladı. Bu kentler arasında Atina'yı, bazı Akdeniz limanlarını, sonra Avrupa kentlerini sayabilirim. Ve bir biçimde bu kentler *Öğleden Sonra Aşk*'a kendi ışıklarını, kendi tarihlerini düşürdü diyebilirim. Dolayısıyla, sanıyorum çağdaş edebiyatın en önemli konularından biri kentsel mekânların, içinde yaşadığımız büyük ya da küçük kentlerin bizi nasıl etkilediğinden kaynaklanan bir soru.

Demir Özlü, *Sevgilim İstanbul* adlı kitabım üzerine yazdığı yazıda; “Nietzsche'den bu yana bazı çağdaş yazarlar sokağa bırakılmış yazarlardır” diyordu. Kendini onların arasına katıyordu. Bu sokağa bırakılmışlık olgusuyla kent ve öykü arasında sanıyorum bir paralellik kurulabilir. Biliyorsunuz büyük metropoller 19. yüzyılda oluşmaya başladı Avrupa'da. Bu, tabii kapitalizmin gelişmesiyle ilgili bir konu. Ve bu olgunun altını

ilk çizen ve bu sorunu yaşayan önemli yazarlardan ve şairlerden biri Baudelaire'di, hatta Walter Benjamin, Boudelaire üzerine yazdığı bir denemede bunu ayrıntılarıyla ele alır. Baudelaire Paris için yazdığı bir şiirde, ne yazık ki, der, bir kentin yüzü ölümlü bir insanın yüzünden daha çabuk değişmekte. Çünkü o dönemde kentler büyük değişime uğradı. Metropoller ortaya çıktı. Bugün Paris, Londra, Berlin dediğimiz metropoller 19. yüzyılda kırsal alanlardan kentlere göç olgusuyla birlikte bambaşka bir görünüm edindiler. Ve o dönemin yazarları, şairleri bu büyük değişimi, bu köklü değişimi kötü bir biçimde yaşadılar. Çünkü alışık oldukları bir durum değildi. Örneğin Baudelaire'in bir şiirinde kaçış özlemi, kenti bırakıp doğaya sığınma arzusu, aslında romantik akımın kaynağında doğrulanan bu şey bu dönemde ortaya çıkmıştır. Oysa yaşadığımız çağda, yani 21. yüzyılın başında yazarlar kentlerdeki şiirsel atmosferi bence yakalamaya çalışıyorlar. Kendimi bu yazarlar, arasında görüyorum. Bizi bugün ilgilendiren, 20. yüzyılda yazmaya başlamış, 21. yüzyılın başında etkinliğini sürdüren yazarlar olarak Baudelaire'in tam tersine kentten kaçış değil kentle haşır neşir olma, kentteki şiirsel olguyu, şiirsel atmosferi yakalama, acılarıyla,

güzel yönleriyle kent hayatıyla bütünleşme ve bütün bu haşır neşir olmanın, bu bütünleşmenin yazdıklarımıza yansması diye özetleyebilirim. Sanıyorum bizim yapılarımızda, arkadaşlar eğer karşı çıkmazlarsa, ağır basan olgu bu. Sözü fazla uzatmayayım. Soldan başlayıp sağa doğru konuşmacılara sırayla söz vermek istiyorum.

Onur Caymaz: Hoş geldiniz hepiniz.

Şimdi tabii Nedim Ağabeyin de dediği gibi, konu ciddi anlamda dallanabilecek kadar geniş aslında. Fakat küçük örnekler vererek belki bir sonuca varılabilir diye düşünüyorum.

Edip Cansever'in şöyle bir dizesi var: "İnsan yaşadığı yere benzer." Bu anlamda insan yaşadığı yere benziyorsa, yazar da yaşadığı yere benzeyecektir. Tanık Dursun K.'nın ilk dönemlerinde *Bahriyeli Çocuk*'ta ilk gençliğini, ergenlik yıllarını, yirmili yaşlarını geçirdiği çok güzel, İzmir'in inanılmaz bir portresi çizilir, yazdığı hikâyelerle. Doğal olarak yazar, yazdığı her şeyde, ne kadar uzak kalmaya çalışırsa çalışsın muhakkak kendini yazıyor. Ve kendini yazarken yaşadığı yer neresiyse, hangi coğrafyaysa, nasıl bir iklime sahipse, denizden ne kadar uzak ya da denize ne kadar yakınsa, ne kadar ağaçlar içinde bir yer, ne kadar oradan uzaksa, ne kadar dağlık tepe, ne kadar soğuk, ne kadar sıcaksa muhakkak ki bundan etkilenecek. *Bahriyeli Çocuk*'un yanılmıyorsam bütün öyküleri İzmir'de geçiyor. Ve Eşrefpaşa'dan tutun da İzmir'in birçok semtinin güzel bir haritasını çıkaracak denli ayrıntılı portrelerini sunuyor. Az önce Nedim Ağabeyin de bahsettiği gibi, Yaşar

Kemal'in yazdıklarının birçoğunda, anlattığı mekâna bakılacak olursa, *Kuşlar da Gitti* ve birkaç öykü dışında, Adana'dır. Çünkü belli bir coğrafya içerisindeki yazar ufku ne kadar geniş olursa olsun, etkilendiği iklim ve yaşadığı yer neyse onu yazar. Ya da işte Orhan Kemal'in ilk ve son dönemlerinde, belki orta dönemlerinde yazdığı öykülere ya da romanlara bakıldığında *Bereketli Topraklar Üzerinde* Adana'da yazılmışsa, Adana'yı anlatıyorsa, *Gurbet Kuşları* İstanbul'u anlatmaktadır. Yazar bunları yaşadığı o dönemlerde orada yazıyor, orayı anlatıyor. Ben bu anlamda kentin yazarla, eserle inanılmaz bir bağı olduğunu düşünüyorum. Yazdıklarının özetine bir şey kurmak gerekirse, bir romanım, bir de öykü kitabım var. Uzun dönem İstanbul'da yaşadım. *Seni Hatırlatan Yıldızlar*'da yapmak istediğim şey İstanbul'u son dönemde, aslında belki de çok fazla incelenmeyen, çok fazla da dikkat edilmeyen birtakım yöreleriyle, birtakım yerleriyle, birtakım insanlarıyla anlatmaktı. Örneğin İstanbul'da Yeni Bosna adında bir semt var. Mümkün olduğunca edebiyata ve hayata indirilmesi gereken bir semt olduğunu düşünüyorum. Çünkü gerçek halk diyebileceğimiz, çalışan, üreten ya da ezilen insanların hayatın içinde bire bir var olduğu bir yerdir Yeni Bosna. Ya da Kurtuluş: Çocukluğumun geçtiği yerdir. Şişli, Taksim, Dolapdere ve civarı... Ben dolaysız bir bakış açısıyla, daha çok dışarıdan biri olarak baktığımda ilk öykülerimde hep şunu görüyorum. Kurtuluş'u yazmışım. Yazdığım başka hiçbir yer yok. Ya da askerliğimi Van'da

yapmıştım. Uzun öykümde de farkında olmaksızın orayı anlattığımı anlıyorum şimdi baktığımda. O anlamda kentin öyküyle ya da edebi metinle ve yazarla çok büyük ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Kültür konusuna gelince... Ben kültürü biraz daha değişik bir anlamıyla algılayıp kentin kültürü, kentin içine sinmiş olan bir kültür diyorum. Cemal Süreya'nın bir dizesinde söylediği gibi, "Ankara ey iyi kalpli üvey ana." Ankara'ya geldi şair arkadaş, diyor. Ankara'da bir güzün yazılırsa da, İstanbul'da da belki sizden yüzlerce yıl önce bir padişahın yürüdüğü yolun tarihsel sorumluluğu ve yükü altında belki daha tarihe ilişkin ya da tarihsel anlamda derinliği biraz daha az bir şeyler yazılabilir. İzmir'i yazacaksanız, denizsiz ya da imbatsız çok da fazla ondan kurtularak bir şey yazabileceğinizi sanmıyorum. Muhakkak ki o kent, o kentin içine sinmiş olan kültür; kişinin yetiştiği yer, yazarın çocukluğunu onun altın çağı olarak değerlendiriyorum. Ve çocukluğun geçtiği yerin, çocukluk çağının, ilk gençliğin yaşadığı yerlerin belki yaşlılığında yazacağı şeyler kadar mutlaka yazdıklarının içinde var olabileceğine inanıyorum. Çünkü insan ne kadar çok şey hatırlayabilir ki geçmişe dair? En eskisi muhakkak çocukluk olacaktır. Ve bunu bir şekilde referans alacaktır kendine. O gün nerede yaşanmışsa, nerede geçmişse bunun yazdıklarına sineceği açıktır. Bu konuda başka ne söylenebilir? Açıkçası çok geniş, örneklendirilmesi çok net olan bir olgu. Öykünün dışına çıkarsak, Attilâ İlhan'ın da *Aynanın İçindekiler*'de yaz-

dıklarının çoğunun İzmir'de yaşadığı dönemlerde geçtiğini ya da Paris'te yaşadığı dönemlerde büyük bir kısmının da Paris'i anlattığını düşünecek olursak, onunla bire bir ilişkili olduğu gerçeğiyle karşılaşırız.

Nedim Gürsel: Peki, teşekkür ederiz. Söz sizin.

Ömer Ayhan: Ben kendi öykülerimden yola çıkmayacağım, çünkü o zaman tekil bir örnek olacak; örneğin Türk edebiyatında kent, kültür ve öykü nasıl bir araya gelmiş? Buradan yola çıkmak istiyorum. Önce kültür dediğiniz şeyin altını çizmek gerekiyor. Çünkü birtakım yanlış anlamalara da yol açıyor. Sanki kültür kavramı hep sanatla ilişkilendirilen bir şey. Kültür aslında bir yaşama biçimi. Diyelim ki Anadolu'dan göç ediyorsunuz. Kendi yemeklerinizi getiriyorsunuz, sonra lokantalar açıyorsunuz ve kentli insanlara lahmacun yediriyorsunuz. İşte bu bir kültür. Kültürün bir parçası. Kenti oluşturan bütün öğeler kültürün birer parçası. Çok kısa örnekler vermek istiyorum. Sizi sıkımayacak şekilde. Örneğin Oktay Akbal'ın öyküleri bize kentle ilgili çok önemli şeyler söylüyor. Çok önemli şeyler söylemesinin nedeni, Oktay Akbal'ın bir dönem öykülerinde anlattığı İstanbul'un artık var olmaması, anlattığı kültürlerin yok olması, bir nevi farkında olmadan bir tarihçi gibi belge düşürmüş anlamına geliyor. Örneğin şuradan bir cümle, "Öteden beri Musevi ailelerini gezerken gördüğüm, hayal ettiğim her şey gözümün önünden geçmişti."

“Baudelaire çok önemli bir milat, çünkü ‘flâneur’ kavramını ortaya atıyor. Flâneur dediğimiz şey nedir? Gizli, gezerken kenti gözleyen, kenti dolaşmayı, sokaklarına girmeyi; neon ışıklarına, sinemalarına, pasajlarına bakmayı kendine iş edinen; aylak, ama son derece gözü açık; kenti sorgulayan, kenti irdeleyen bir birey. Dolayısıyla modernizmle birlikte insanın kente bakışı değişiyor. Türk edebiyatına döndüğümüz zaman, burada sanıyorum Sait Faik'i bir milat olarak görmemiz gerekiyor.”

Bu cümledeki çarpıcı nokta Musevi mahalleleri, demek ki bir dönem İstanbul'da azınlığa ait, azınlık kimliğiyle anılan mahalleler varmış, buradan bunu anlıyoruz. Sonra bir başka ayrıntı, bir kenar semt bahçe sinemasının gişesinde çalışıyorlardı. Tertemiz, muntazam sandalyeleri, bembeyaz perdesi, gelecek programın resimleri asılı levhalarıyla her yerde görünen sinemalardı. Demek bir dönem İstanbul'da her yerde bahçe sineması varmış. Bu da bugün kaybolmuş bir kültür. Türk öykücülüğünün başlangıcına baktığımız zaman, örneğin Tanzimat edebiyatı öykülerinde Samipaşazade Sezailerde kent çok ön planda görülüyor. Evet kentte geçiyordu, özellikle Servet-i Fünun edebiyatında Halit Ziya'nın, Mehmet Rauf'un yazdığı öykülerde hep İstanbul var; hatta daha sonra eleştiriliyorlardı bu yüzden, Anadolu'ya açılmadıkları için. Ama burada esas baz alınan insan, edebiyatın meselesi insan değil aslında; bunun böyle olması da normal. Ama bir kentin arkada, çok silik, yani bir fon olmasının ötesinde bir şey göremiyoruz. Bunu da şöy-

le bir şeye bağlamak gerekir. Nedim Bey bahsetti. Baudelaire çok önemli bir milat, çünkü “flâneur” kavramını ortaya atıyor. Flâneur dediğimiz şey nedir? Gizli, gezerken kenti gözleyen, kenti dolaşmayı, sokaklarına girmeyi; neon ışıklarına, sinemalarına, pasajlarına bakmayı kendine iş edinen; aylak, ama son derece gözü açık; kenti sorgulayan, kenti irdeleyen bir birey. Dolayısıyla modernizmle birlikte insanın kente bakışı değişiyor. Türk edebiyatına döndüğümüz zaman, burada sanıyorum Sait Faik'i bir milat olarak görmemiz gerekiyor. Çünkü Sait Faik tam da Baudelaire'in flâneur kavramına uyuyor. Kendisi de bir gezgin. Kente çıkıyor, sokakları geziyor, insanlara, nesnelere bakıyor ve bunları öykülerine dahil ediyor. Dolayısıyla modernist bir bakış açısını yansıtıyor. Ve Sait Faik'ten sonra zaten 1950 kuşağı geliyor. O dönem akımları benimsemiş bir kuşak geliyor, artık kent bir fon olmaktan çıkıp metnin ana teması haline gelebiliyor. Bir de şöyle bir şey söylenebilir. Benim gözlemlediğim bir şey. Başka bir ülkede yaşayan yazarın ille de

siyasal nedenlerle ya da başka nedenlerle sürgün olması gerekmiyor. Başka bir şehirde yaşayan yazar da ister istemez o flâneur dediğimiz, gezgin dediğimiz kişiye dönüşüyor. Bunun ipuçlarını da Nedim Beyin Paris'te geçen bir öyküsünde bulabiliriz. İnsan hele ülke değiştirmişse, yeni yurt edindiği ülkenin yurttaşlarına, oturduğu mahallede kapıcıya, komşularına, mahalle doktoruna, esnafına göstermediği ilgiyi giderek sokaklara, kahvelerdeki masalara, hatta kaldırım taşlarına göstermeye başlar. İşte tam da Baudelaire'in çizdiği flâneur tanımıdır. Burada daha da düşünceyi pekiştiren bir bölüm var. Paris uzun yıllar kalabalık, ama insansız bir kent gibi görünmüştür bana. Aşına yüzler, dost çevreler geçmişte, çocukluğunun taşra kenti ile delikanlı günlerimin İstanbul'unda kalmıştır. Neredeyse İstanbul'da yaşadığım kadar Paris'te de yaşadım. Ama Paris daha çok metro koridorlarıyla, parklarıyla, ağaçlı bulvarlarıyla, güzel taş yapılarıyla ve üniversite kitaplıklarıyla var benim için, insanlarıyla değil. Modernizmin Türkiye'ye geç getirdiği birçok şey gibi. Dolayısıyla Sait Faik'ten itibaren biz, kentin bir özne olduğu, anlatının kendisine dönüştüğü bir edebiyat eğitimiyle karşılaşyoruz. Ve bu, benim gözlemlediğim kadarıyla da hiç sekteye uğramadı. 50 kuşağında da bu var, 68 denilen Selim İleri, Nedim Gürsel kuşağında da, 70 kuşağında da, 90 kuşağında da bu var. Kentin bir de kırılma noktaları var tabii. Şu da sorulabilir. Kentte yaşayan insan değişiyor mu? Yani biz mi kenti dönüştürüyoruz, kendi kültürümüzü getirerek

dönüştürüyoruz, yoksa kent mi bizi etkiliyor, bizi dönüştürüyor? Sanıyorum her ikisi de geçerli. Biz farklı yaşama biçimleriyle kenti değiştiriyoruz. Sözelimi göç olayı hep olumsuzlanan kavram olarak konuşulmuştur. Ama bir yandan da Anadolu'dan gelen o yoğun göç İstanbul'un modernleşmesine katkıda bulunmuştur. Çünkü böyle bir göçü aldığımız zaman, şehrin dinlenmesi gerekiyor. Burada eleştirilecek noktalar olabilir. İşte 1950'lerde Demokrat Parti iktidarının yeni bir İstanbul yaratacağız diye Aksaray'ı, Vatan Caddesi'ni, bütün tarihi dokuyu yok etmesinden söz edildi. Ama eninde sonunda göç, sakat da olsa, topal da olsa, aksak da olsa bir modernleşmeyi getirir ve kentte bir yanılma oluşturur. Benim bu nokta da söyleyeceklerim bu kadar.

Nedim Gürsel: Teşekkür ederiz. Sözü Et-hem'e vermeden iki şeye değinmek istiyorum. Bir tanesi Sait Faik'ten söz etmemiz bence çok doğru; çünkü sanıyorum Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında bu kent atmosferinde kent olgusunu flâneur kavramıyla sistematik bir biçimde ortaya atan Sait Faik olmuştur. Türk edebiyatında beni etkileyen iki önemli öykücü Sabahattin Ali ve Sait Faik'tir diyebilirim. Sabahattin Ali bu açıdan daha çok Anadolu kentlerini, kasabalarını, oradaki gizli dramları ortaya atan bir yazardı. Ama Sait Faik -ona da değinmekte çok isabetli davrandın- kozmopolit kentin, büyük kentin şiirsel atmosferini ve ikili sistematik biçimde ilk kez yazan yazarımızdır. Başka örnekler de verilebilir. Bu arada biraz daha somut olmak gerekir diye düşünüyorum. Az önce Sait Faik'in Bursa'dan

söz eden öyküsünü gündeme getirdim. “İpek Mendil”. Şimdi öykünün adı benim de aklıma geldi. Yani o öyküyü de Bursalılara, okumamışlarsa okumalarını tavsiye ediyorum. Ve sözü Ethem Baran'a veriyorum.

Ethem Baran: Dördüncü sırada konuşmanın hem kolay hem güç bir yanı var. Kolay yanı daha önceki konuşmacıların neler söylediklerini izleyebiliyorsunuz. Zor yanı ise söylenebilecek bütün güzel şeyler söylenmiş oluyor...

Şimdi ben konuya bir başka çerçeveden girmek istiyorum. Biraz eskiden. Tabii dünya ateşten bir toptur diye başlamayacağım. Eski antik kentlerde bir söylenceyle konuşmama başlamak istiyorum. Eskiden kentlerin bir ruhu olduğuna inanılmış. Bu ruhun da kentleri koruduğuna. Kentlerin ruhunu korumak için kentlere tılsım yapılmış. Eğer kent bir ziraat şehriyse toprağa, kurak bir kentse rüzgâra yapılıyor. Kartaca'da toprağa yapılmış. Beyaz bir öküze tunçtan bir saban bağlanıyor; kent, seçilen bir mekânından içten dışa doğru sabanla sürülüyor. Ve o kısımlarda şehrin surları işaret ediliyor. Tılsımı da şehrin ileri gelen kâhin ya da bilge kişileri yapıyor. Böylece kentin ruhunun korunacağına inanılıyor. Romalılar Kartaca'yı ele geçirdiğinde kenti yerle bir ediyor ve tılsımı bozmak için kent bir daha canlanmasın diye aynı işlem bu kez tersten yapılıyor. Yani aynı şekilde tunç saban bir çift beyaz öküze bağlanıyor, bu sefer dıştan içe doğru kentin o yıkılmış surlar üzerinde sabanla sürülüyor ve kentin ruhunun bu şekilde yok edildiğine inanılıyor. Bugün Kartaca yok, demek ki tılsım

bozulmuş. Bugün bizim kentlerimizin de belki böyle bir tılsımı vardır, ama bozulmuş. İstanbul'un tılsımı da, Bursa'nın tılsımı da, diğer kentlerimizin tılsımı da ne yazık ki bozulmuş. Bütün kentlerimiz aynı apartmanlarla, betonla dolu ruhsuz, kişiliksiz, birbirine benzeyen kentler haline geldi. Oysa kitaplarda okuyoruz, kentlerin kendilerine özgü farklı yanları, güzellikleri var. Biz onları okuduk, o kitaplar bize armağan olarak kaldı; ama biz acaba gelecek kuşaklara yaşadığımız kentlerle ilgili kentlerin ruhunu yansıtan ne tür edebi eserler bırakacağız? Ben bu konuda ciddi olarak endişeliyim. Konumuzun başlığı kent ve kültür olunca ben, konunun bir de kültürel boyutuna kısaca değinmek istiyorum. Belki de kentler kültürle üreten ya da kent kültürünü üretiyor diyebileceğimiz bir dönüşüm içerisinde bulunan yerler. Öykücülerimizden, romancılarımızdan elbette kentlerin özellikleriyle ilgili çok şey öğrenebiliriz. Edebiyatımızda şehrin biyografisi, şehir denemelerinin ilkini yazan Ahmet Rasim'den söz etmek istiyorum, çok kısa. Ahmet Rasim 1897-1899 yılları arasında *Marmara* gazetesinde *Şehir Mektupları* adıyla yazdığı yazıları kitaplaştırıyor. Bu yazılarında Ahmet Rasim İstanbul'un gündelik yaşamıyla ilgili gözlemlerini anlatıyor. Çok kısa alıntı yapmama izin verin. İstanbulluların bisikletle ilk karşılaşmasını Ahmet Rasim şu şekilde anlatıyor. İlk kültürel doku bir kente nasıl giriyor: “Alafranga geçinen arkadaşlardan biri geçenlerde malumatın bir bahsi unutmakta olduğunu söyleyince çabucak sordum. ‘O bahis hangi bahistir. ‘İspor?

Ispor mu? Ispor da ne demektir?' 'Ispor mu ispo ne demektir. Ispo İngilizce bir kelimedir ki bizde koşu, yarış, müsabaka, güreş ve buna benzer eğlence ve oyunların hepsini içine alır. Hatta deniz ve kara oyunları bunun için yapılmıştır.'” Yazar arkadaşlarıyla yolda yürümeye devam ederken, karşıdan tozu dumana katarak ve peşinden köpekleri koşturarak birinin geldiğini görür. Sonrasını ben ondan dinliyorum. “Önde bir tekerlek, o tekerleğin çemberleri teget şeklinde çekilen çizgi, o istikamete doğru eğilmiş bir vücut, ondan ötede yine bir tekerlek durmadan hareket ediyordu.” Hareket eden bu nesne bir süre sonra devrilir. Binicisi bir tarafa, Ahmet Rasim'in deyimiyile tırnak içinde, makine bir tarafa.

Yazar çok güldüğü bu olay karşısında yine de bu aletin hakkını teslim eder. “Aman Yarabbi velosipet deyip geçmeyiniz, maddi faydalarından başka sanayiye de katkıda bulunmuş. Mesela hırsızlık, takip gibi pek çok işe yarıyormuş. Sorup öğrendiğime göre, velosipet asap düzelmesine, deniz hamamlarından daha fazla hizmet ediyormuş.” Bunu, şunun için anlattım. Bir öykücü olarak ben de Anadolu'da, elinden bisikleti alınan bir çocuğun öyküsünü yazdım. Ve bu öykü bana *Şehir Mektupları*'ndaki bu fıkrayı anımsattı. *Şehir Mektupları*'na gelince hemen peşinden 1946 yılında Nedim Beyin de sözünü kısaca ettiği Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Beş Şehir* adlı eseri. Edebiyatımızın tadına doyumaz eserlerinden biridir. Gerçi konumuz öykü, ama ben kültür boyutuna katmak amacıyla söz ediyorum. Tanpınar kitabında Ankara, Erzurum, Kon-

ya, Bursa ve İstanbul'u anlatır bildiğiniz gibi. Ayrıca İstanbul'u *Huzur* romanında, bilmem hatırlar mısınız, başkişisi yapar. Birçok öykücüde de, birçok romancıda da İstanbul başkişidir. *Beş Şehir*'den yıllar sonra 1992 yılında Ahmet Turhan Alkan *Altıncı Şehir*'i yazar. *Altıncı Şehir*'de Ahmet Turhan Alkan Sivas'ı anlatır. Kendi doğduğu ve yaşadığı kent olan Sivas'ı anlatır. Hatta yıllar yılı Maarif Vekâleti, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı Sivas'ta görevlendirmedeği için hayıflanmıştır. Bu eksigi bu şekilde belki kapatabilirim gibi cesaret örneği ya da ukalalıktır diyerek önsözünü yazmıştır. *Altıncı Şehir* de, *Beş Şehir* kadar olmasa da gerçekten tadına doyumaz güzellikte bir eser; her yazısı bir öykü güzelliğinde ve niteliğinde olan bu dizi bir şekilde devam ediyor. Bursa'da öğrenciliğini yaşamış Özkan Yalçın, Sivaslıdır; fakat Amasya'da öğretmen olarak çalışırken -bu arada parantez içerisinde belirteyim, Özkan Yalçın'ın Bursa'yı anlatan bir de romanı vardır- Sivaslı olmasına rağmen Amasya'yı *Yedinci Şehir* adıyla bir anlamda öyküleştirmiştir. Sonra *Sekizinci Şehir* olarak da Kayseri'yi anlatan bir eser daha yayımlanmış, ben onu görmedim.

Tabii gönül ister ki bu tür yapıtlar devam etsin. Kentler anlatılmaya devam etsin. Neden devam etsin? Belki biraz kıskançlık diyeceksiniz, ama özellikle İstanbul tabii ki çok anlatılıyor. Anadolu ihmal edilmiş. Ben bir Orta Anadolu insanı olarak, Ankara'da yaşayan biri olarak, Anadolu'da yaşayan insanların Anadolu'yu anlatmalarını, öyküleştirmelerini, romanlaştırmalarını istiyorum. Yani o toplumun kimliğinin satır aralarına

sinmesini istiyorum. Ve ben öykülerimde bunu yapmaya çalışıyorum. Bunu özellikle belirtmek istiyorum. Belki birçoğunuz bilmeyecek; çünkü o, esasında edebiyatçı değil bilim adamıydı, özellikli bir üniversite hocasıydı: Doç. Dr. Mithat Enç. Gazianteplidir. *Uzun Çarşının Uğurları* adıyla bir öykü kitabı yazmıştır; doğup büyüdüğü Gaziantep'i anlatır. Oldukça hacimli bir kitaptır, dört yüz küsur sayfa. 1976'ydı yanılmıyorsam, ilk baskı tarihi. 76'dan sonra, bir iki yıl önce başka yayınevi tarafından bir kez daha basıldı. Türk edebiyatında ihmal edilmiş bir öykü kitabıdır. Kendisi zaten başka öykü kitabı ya da edebi eser üretmemiştir. Mithat Enç'in satırları, çocukluğunda kalmış bir kentin, Gaziantep'in o dönemdeki kültürel olgusunu (dokusunu) öylesine güzel yansıtır ki... Antep'i hâlâ görmedim; ama bu satırların kafamda yaşattığı bir kent var... Onat Kutlar'ın kitabında da bulmak mümkün. Ancak Onat Kutlar'da biraz daha kapalı geçilmiş. Mithat Enç'in kitabında çok daha net görebiliyoruz bunu. Nedim Bey İstanbul'a sevgilim diyebilecek kadar İstanbul'u seven, yansıtan, sadece İstanbul'u değil Paris'i satır aralarına yansıtan bir yazar. Keşke diyorum Anadolu'yu da gezseydi, Anadolu'da da biraz kalsaydı. Anadolu'yu da güzel bir şekilde yansıtsaydı. Bunu gönül arzu ediyor. Ben sözü çok fazla uzatmak istemiyorum. Günhan'a da bir şeyler kalsın. Şimdiden teşekkür ediyorum.

Nedim Gürsel: Teşekkür ederim. Günhan Kuşkanat'a söz vereceğiz, tabii ona da bir şeyler kalacak. Hiç endişe duymasın. Ama

şimdi Antep'ten söz edilince, tabii benim Antep doğumlu olduğumu söylemem gerekiyor. Onat Kutlar'ın *Ishak* adlı tek öykü kitabından da çok etkilendiğimi söylemem gerekiyor. Kutlar'ın Gaziantep Lisesi'nden, Fransızca öğretmeni olan rahmetli babamın öğrencisi olduğunu da söylemem gerekiyor. Bu, böyle uzar gider. Metropollerden söz ettik. Doğru, benim kitaplarımda onlar öne çıkıyor, ama Anadolu'yu da hiç gezmediğimi söyleyemem. Ben Anadolu kentlerini de çok merak ettim, çocukluğum Balıkesir'de geçti. Çocukluğumu anlattığım bir kitabım var. *Sağ Salim Kavuşsak*. Orada Balıkesir'i anlattım. Balıkesir-Paris. Tabii Paris ister istemez işin içine girdi. Sözü Günhan Kuşkanat'a vermeden önce bir şey daha söylemek istiyorum. Metropoller konusunda böyle şeyler aklıma geldi. Ece Ayhan'ın *Kınar Hanım'ın Denizleri* 1959'da yayımlanmış bir kitap. Ece Ayhan çok önemsedğim bir şair. Ve yakın bir dosttu bir dönem. Onunla bazı metropollerini dolaşma imkânım da oldu, Paris, Zürih ve İstanbul tabii. "Metropoller ortası Fikret Mualla, Digan kovalar şiirsizler düşmanlarım ayağa kalksınlar." Nasıl şiir? Biraz kapalı. Ama belki de metropol sözcüğünün Türk şiirine ilk kez girdiği dönem 1959 ve bir Fikret Mualla adı var. Fikret Mualla, biliyorsunuz ömrünü Paris'te tüketmiş, Fransa'da ölmüş, ondan sonra değeri anlaşıldığında kemikleri Türkiye'ye taşınmış bir sanatçımız. 1960'lı yıllarda ben Galatasaray Lisesi'nde öğrenciyken Fikret Mualla'nın kemikleri Türkiye'ye getirilebildi. Digan "deli" demek, bilmeyenler için açıklayayım. Yani metropoller ortasında digan

olmuş sanatçıları, şiirsizler, şiirsel duyarlıktan yoksul olanlar kovalar demek istiyor Ece Ayhan.

Lütfen Günhan Kuşkanat.

Günhan Kuşkanat: Değerli konuklar, bir kez daha hoş geldiniz. Şöyle bir şey söylemek istiyorum. Eğer Bursa'da uzun yıllar yaşadysanız, tabii ki Bursalıysanız, nereye giderseniz gidin Bursa'yı da birlikte götüreceksiniz. Bu, klasik bir söylem biliyorsunuz, işte kurtulamayacaksınız. Bursa sizinle gelir. Kavafis'in şiirinden hatırlayacaksınız. Başka bir kent bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın, nereye gidersen git o deniz, o kent sizinle gelecektir ve başka da bir şey ummayacaksın. Günün birinde bir şeyler yazmaya da kalkarsanız, içinde mutlaka Bursa olacak. Evet, eğer Bursalıysanız veya Bursa'da uzun yıllar yaşamışsanız...

Efendim benim bir öykü kitabım var. Kitabımın ismi *Kış Leylekleri*. Niçin *Kış Leylekleri*; çünkü ben hiçbir şekilde, tabii duyarlı insanları kastederek söylüyorum. Duyarlı insanların geçmişlerinden, yaşadıklarından, anılarından, özlemlerinden kurtulamayacaklarını, göçemeyeceklerini düşünüyorum. O yüzden duyarlı insanların her biri göçemeyen leylekler. Göçememekle kastım, yine içinde yaşadığımız dünyayı, şehri her nereye gidersek gidelim birlikte taşıyor oluşumuz. Ben İstanbul'da doğdum, İstanbul'da büyüdüm. Kitabımın arkasında diyor ki Kadıköy'de, Fatih'te ve Ataköy'de büyüdüm. Ağacların üstünde ve tozlu arsalarda büyüdüm. Bu, gerçek. Fakat Ataköy'de büyüdüğüm zamanlarda açıkçası bir bakkal Ali Bey Amca yoktu. Ataköy'ü siz

bilmiyor olabilirsiniz. Ataköy İstanbul'da son derece yeni kurulmuş, düzenli, cetvel gibi binaların olduğu bir yer. Ben orada büyürken bakkal Ali Bey Amca yoktu; bir yerlerde market vardı, domates çalabildiğimiz bir bostan yoktu, bostancı amcalar bizi kovalamıyordu. Ama ben çocukluğumu, açıkçası bununla gerçekten çocukluk olarak adlandırabiliyorum. Bilmiyorum içinde bu tür benim yaşadığımı yaşayanlar var mı? Bursa bu bakımdan şanslı bir kent bence. Bursa'da insanlar gerçekten çocuk olabiliyorlar diye düşünüyorum. Biraz önce bahsedilen özel coğrafya ve işte sokaklarda büyüüp sokaklardan beslenme sözüne katılmamak mümkün değil. Çünkü bizi biz yapan şey bunlardır. Ama kentler ne kadar eski olursa ve o kentlerde o eskiliklerle beraber insan ne kadar özdeşleşirse, birlikte olursa, o kadar o kentli olabiliyor. Bursa bu bakımdan şanslı bir kent. Babamın işi gereği yaklaşık üç-dört ay, belki biraz daha fazla, net hatırlamıyorum çok küçüktüm, çünkü beş-altı yaşlarındayken Bursa'ya geldiğimi hatırlıyorum. Bursa'yla ilgili aklımda, şimdi herkes gülecek, taşlı yollar var, ahşap bir bina var ve zift kokusu var. Bu, size bir şey anlatıyor mu bilmiyorum, ama bir ahşap, bir oyuncak keman var aklımda. Bir de yeşilliklerin arasından çıkıp rüyalarıma bir Karagöz var, vıy vıy vıy diyen; bu, tamamen gerçek. Bu, benim birkaç kez rüyama giren gelmişti. Bursa'da olduğum yıllarda. Eğer ben Bursalı bir yazar olsaydım, Bursa benim içime dışıma işleyecekti diye düşünüyorum. Açıkçası şehir modern oldukça, kozmopolitleştikçe özünü kısmen yitiriyor diye

düşünüyorum. Keşke şehirlerimiz daha küçük kalabilse, keşke şehirlerimiz eskisi gibi kalabilse ve insan yüzlerinden daha çabuk eskimeyebilse. Bilemiyorum Bursa'da hâlâ yazlık sinemalar var mı? Değerli konuklar, var mı Bursa'da yazlık sinemalar? Yok değil mi? Bir tane kaldı. Ama çocukluğunuzdan hatırlıyorsunuzdur. Çünkü çocukluk, gençlik deyince bunları özlüyor insanlar, mutlaka şimdinin çocukları başka tatlar buluyor, ama biz kentlerimizde o eski halleri açıkçası çok özlüyoruz. Ve ben şimdilik bu kadar şey söylemek istiyorum. Teşekkür ediyorum ilginiz için.

Nedim Gürsel: Peki Günhan, biz teşekkür ediyoruz. Yazlık sinema varsa, bu akşam gidelim. Çünkü daha yaz gelmedi, ama kuş kanatlarıyla belki de tez gelir. Efendim epey vaktimiz var yani. Beş dakika küçümsenmeyecek bir zaman. Dolayısıyla söz sizin.

Dinleyici: Kent ve kültür üzerine çok güzel bir söyleşi dinledik. Çok teşekkür ediyorum öncelikle. Ben Bursalı değilim, ama yirmi beş yıldır buradayım. Kendimi buralı sayma durumundayım artık. Kentler ve kültür gerçekten birbiriyle çok iç içe, ama bütün konuşmacılar, Nedim Bey de dahil hep nostaljiden söz eder durumda olduk. Sanki günümüz kentleri kültürle çok iç içe değilmiş gibi bir zehaba kapıldım. Acaba bunda bütün insanlarımızın, yöneticilerimizin ne derece sorumluluğu var ya da ne derece yerine getirmedik; çünkü yıkılmış bir Kartaca'dan yok olan bir Kartaca'dan, çok kötü olduğunu düşünmüyorum. Bursamızın şu andaki durumu acaba kültür insanlarına ve kent yöneticilerine ne gibi so-

rumluluklar yüklüyor veya yükledi de yerine getirilmedi? Teşekkür ederim.

Günhan Kuşkanat: Kim yanıt vermek istiyor? Çok zor bir soru oldu. Ben bir şeyler söyleyeyim. Şimdi açıkçası nostalji dediğiniz doğru, ben biraz da kendi adıma söyleyeyim. Olaya o duyarlılıkla baktığım için bunları söyledim. Sanatçıların, yazarların mutlaka başka görevleri de var. Yani kent yöneticileriyle de bu konular konuşulabilir, onlara mesajlar verilebilir, onlara bazı konularda yardımcı olunabilir, destek olunabilir muhakkak. Ben açıkçası işin o kısmını birazcık onlara bırakıp işin belki de daha duygusal yanıyla ilgilenmeyi tercih ettim. Aslına bakarsanız bu çok uzun bir konu, yani her şeyden önce sadece ben kent yöneticilerini değil, kentli olduklarını varsayan insanları da suçlamaya başladım bu konu açıldığı zaman. Çünkü ben, birçok insanın aslında gerçek anlamda kent kültürüne sahip olmadığını düşünüyorum. Bunun temelleri çok çok eskilere dayanıyor. Türk kültürünün yerleşik kültürü benimsemekten çok başka yerlerde, başka topraklarda olmayı özlemesinden, tek bir şehirde kalmayı bir ölçüde göz ardı etmesinden başlayan bir olgu bu diye düşünüyorum. Bir ke-re olduğumuz mekânı korumak gerekiyor. Ben Türk insanını tabii ki çok seviyorum, ama ben de Türküm, kendimize karşı biraz eleştirel de olmak gerekiyor galiba. Mesela bir Amerikan kovboy kasabası Amerikalıların çok sevdiğim için söylüyorum zannedilmesin sakın, birbirlerini öldüren o vahşi insanlar, o barlarda üç beş kişinin vurulduğu zamanlarda bir kasaba yapıyorlar, cetvel gi-

bi evleri var, bir geniş anacadde ve yanlara açılan küçük caddeler ya da küçük sokaklar. Bu, bence vahşi insanlar oldukları halde yerleşimin ciddiyetine inandıklarını gösteren bir şey. Bizim kentler genellikle eski kentler oldukları için bu kadar cetvel gibi yerleşime müsait değil. Mesela Bursa çok eski bir kent, ama bunu geçmiş yıllarda yapamadık belki, yeni zamanlarda yapabildik. Yani yeni şehirlerin oluşumunda daha dikkatli davranabilirdik, altyapıları önceden bitirebilirdik, altyapıları ya da o şehirde yaşarken içimizden üç-beş kişi çıkıp sağa sola üç-beş tane ağaç dikebilirdik. Herkes bunu kendince sorgulayabilir belki; ama kaç kişi, kaç dost, kaç arkadaş iki tane fidan bir yerlere dikmiştir? Ya da şehri güzelleştirmek için her birey, birey olarak ne yapmıştır? Bu soruyu da galiba sormak lazım.

Onur Caymaz: Bir de galiba şehir ve kültür anlamında bir şeyler konuşmak gerekirse, nostaljiden bahsedildiğinden, özlem duyulan şey geçmiş yıllardaki herhangi bir duyarlılıktan öte, aslında ilgisizlikle, kişisel ya da toplumsal yozlaşmışlıkla ilgili başka bir değersizliğin altı çizilmeli. Amerika'dan konu açıldığında, baktığımızda İstanbul'da Starbucks diye bir yer var. Burası Amerika'da sıradan insanların gittiği bir yerken, İstanbul gibi büyük bir metropolde orası zekâ ve kültür seviyesi üst düzeyde olması gereken belli bir genç kesim tarafından kaliteli insan olmak adına gidilen ve orada var olmanın insanı kaliteli kıldığına inanılan bir yer olmuş. Yani giydiği kotun, giydiği ayak-

kabının, kullandığı kalemin markasıyla, aslında kendini ve varlığını daha değerli hissettirebilecek bir duruma getirmiş bir şehir insanından ya da bir şehir kültüründen bahsediyoruz. Şimdiki şehir insanının, şehir kültürünün kabalığını, yolsuzluğuna baktıkça, tabii ki de bir dönemin hassasiyetleri, incelikleri, bir dönemin şiiri muhakkak ki aranıyor. Bir de bunun üstüne üstlük yaşadığı yeri korumamak, sevmek, yaşadığı yerle barışmamak ve her şeyden öte yaşadığı yerde kimliksiz yaşamak, yani ne Doğulu ne Batılı olabilmişlik, ne aydın ne yarı aydın, ne Cahit olabilmişlik gibi birtakım değerleri de işin içine kattığımızda ortaya çok çetrefil bir tablo çıkıyor. Hiçbir şey olamamış bireylerden bahsediyoruz. Çok sık verdiğim bir örnek bu sıralar. Kendime de çok sık söylediğim bir şey. TRT2'de ya da TRT GAP'ta, TRT'de yayınlanmış eski diziler gösteriliyor. Şimdi bakıyorsunuz Asmalı Konak'ı izleyen insanların anneleri gençlik dönemlerinde *Geçmiş Bahar Mimosaları* ya da *Yaprak Dökümü* diye bir dizi izlemişler. Fakat şimdi onların çocuklarına baktığımızda doğrudan şunu söyleyebiliyorsunuz: Anlamazlar. Niçin anlamasınlar? Yani zaman geçtikçe insanların zekâ seviyeleri mi düşüyor ya da kültür seviyesi mi azalıyor? Zaman geçtikçe aslında azalan tek bir şey var, kültür seviyesi. Kültür emperyalizmi ya da bir dayatma sorunu var, üstüne üstlük bir de insanın algısını azaltmaya çalışan televizyon programları, gazeteler ve minimum müzik ya da insanın

gün içinde algı alanı açık olduğu her şey, sanki insanın düşünmesine düşmanmış gibi düzenlenmiş birçok şey var; ki işte bu da kent ve kültür alanında birçok şeyi yozlaştırıyor. Ben bazen eski Türk filmlerinde gördüğüm İstanbul pavyonlarını bile özleyorum açıkçası. Çünkü gittiğiniz zaman sizi nerden ne yapıp da nasıl kazıklayabileceğim diye bakan dört tane adamı karşınızda buluyorsunuz. Bu tip biçimsizlikten bile bahsetmek gerekiyor herhalde kent kültürü hakkında konuşunca.

Nedim Gürsel: Şu fidan dikme konusunda ben de bir şey söylemek istiyorum. Benim çocukluğumun Manisa'sında Tarzan vardı. Manisa'nın bütün fidanlarını o dikti. Demek ki fidan dikmek için Tarzan olmak gereki-

yor. Aramızda çok fazla Tarzan yok, yani kim cesaret edebilir böyle çıplak dağa çıkmaya. Çünkü ben Manisa'ya gittim, her ne kadar arkadaşımız Anadolu kentlerine ilgi duymadığımı söylese de Manisa'ya gittim, hatta sergisine bir yazı da yazdım. Ve tabii ki Manisa Tarzanı'nın izini sürdüm. Ve şu kadarlık bir büst yapmışlar adama. Hakkında çok efsaneler dolaşırdı, o ayrı bir konu.

Dinleyici: Ben kent ve özellikle kentli yazarlar denince bir yalnızlık, kişinin kendine, çevresine yabancılaşmasını anlıyorum ve Türk edebiyatı alanında bir soru sormak istiyorum. Bilmiyorum bu fikre katılıyor musunuz? Özellikle günümüz edebiyatında yalnızlık konusunu işleyen yazarların sayısı daha fazla, bu noktada Türk edebiyatı nere-

ye gidiyor, okuduğumuz Türk yazarlarda yalnızlığı, yabancılaşmayı, mutsuzluğu ve o karanlık tabloyu mu göreceğiz? Teşekkür ediyorum.

Nedim Gürsel: Doğru. Aslında önemli bir konu. Türk edebiyatına baktığımızda benim izlediğim kadarıyla, yine diyebilirsiniz ki bu adam Sait Faik'le kafayı bozmuş, ama yine en iyi dile getiren bence Sait Faik. Kabul odası yalnızlık diyor. “Yalnızlığın Yaratıldığı İnsan” diye bir öyküsü var, ama hayatının son yıllarında yazdığı öykülerde, *Alem-dağ'da Var Bir Yılan*'da topladığı öykülerde sizin de değindiğiniz bu konuyu, belki de edebiyatımızda ilk kez böyle sistematik bir biçimde dile getiren yazar o oldu. Doğru, büyük kent sadece orada yaşayan insanı kendine çekmiyor, uçurumun dibine çeker gibi bir yalnızlığa da çekiyor. Ve bu izlek olarak, tema olarak modern edebiyatın tabii ki ele aldığı bir konu. İşte *Yalnızlık Bana Yasak*'la tuhaf bir biçimde Oktay Akbal geldi gündeme. Çok gündemde olan bir yazar değil. Teşekkür ederim. *Bizans Definesi* benim çok sevdiğim bir kitaptır. Bu arada aramızda kuşak farkı var tabii. Siz bana ‘Nedim Bey’ diyorsunuz, ben size ‘Bey’ diyemiyorum. Ama ‘Nedim’ deseniz de memnun olurum, illa bey demeniz gerekmiyor. İzmir Fuarı'nda bir okurumla kahve içiyorduk. Genç bir okur. Benim de keyfim yerindeydi. Garson geldi, “Amca ne istiyorsunuz?” dedi. Bu parantezi kapatayım. Büyük kent ve yalnızlık gerçekten önemli bir konu.

Günhan Kuşkanat: Söylediğine katılıyorum.

Gerçekten bir yabancılaşma söz konusu. Ben biraz önce demiştim ki Ataköy'e taşındığımızda iş değişti. Ataköy denilen yeri biraz önce anlattım. Ataköy'de bizim oturduğumuz binada doksan tane daire vardı. Doksan tane daireden, ben kendi adıma söyleyeyim, iki aileyle merhabalaşıyorduk. Fakat biz Fatih'te yaşarken, Kuzguncuk'ta yaşayan arkadaşlarımla beraber olduğum zamanlarda işin içine dediğim gibi komşularla birlikte esnaf, bakkal Ali Bey Amca, Manav Ömer, diğerleri ve etrafta ne varsa hepsi birden girerdi. Yani kapının önünden geçen poğaçacıya, portakalcıya kadar, hepsi bizim amcamızdı. Portakalcı Amca, o da hayatımızın içindeydi. Ama daha sonra hayat bu kadar modernleşip kendi içine kapandıkça bir şeyler biraz daha bireye döndü maalesef. Çok haklısınız.

Dinleyici: Yaşar Kemal'in de yazılarında *Ölmez Otu* olsun, *Ortadirek* olsun, *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, *İnce Memed* olsun çok güzel anlatmıştı Çukurova'yı, köylüleri, Anadolu'yu, hele bir Taşbaşı anlatması vardı, romanın içine öyle girmişizdir ki... Doğal olarak tabii mesela Doğan Aslanoglu, Yaşar Kemal için dedi ki, “Siz çok güzel anlattınız Anadolu'yu, ama biz bu kuşaktan geçtik. 76-80 döneminde yazarlarımız orada içeriye düştü, çok zor dönemden geçtiler. Hani bunları da yazmanızı isterdik.” Ve aynı zamanda Nihat Genç'le ilgili yazılar yazmıştı. Ama şöyle bir şey görüyorum ben, bu benim kendi fikrim, yazarlar birbirlerine bence eleştiri konusunda daha açık olmalı-

lar, tabii ki doğal olarak birbirlerini eleştirebilirler. Biz de mesela okuyoruz bu kitabı, ama kitabın içine kendimiz dalıyoruz, o yazarı o kitabından daha içten, daha candan tanıyoruz. Belki yüz yüze gelsek daha çok seveceğiz, ama bazen yüz yüze geldiğimiz o yazardan bir negatif enerji aldığımız anlar da oldu.

Nedim Gürsel: Hayal kırıklığı olabiliyor değil mi?

Dinleyici: Evet, onları da yaşıyoruz; ama bunları yaşadığımızı bir başka yazar gözlemleyebiliyor. Yani kitaptan onu da okuyoruz. Diyor ki, bu anı siz yaşayabilirsiniz, böyle anlar da olabilir diyor. Yani özellikle Nedim Bey sizin fikirlerinizi, diğer arkadaşlar da katılabilir, almak istiyorum. Düşününün bir Nâzım Hikmet de memleketi için çok güzel şiirler yazdı. Sabahattin Ali, Bulgaristan'dan yurtdışına giderken, o da vatanını seven bir insandı. Vatan için şiir yazmışlar. Yazarlar inisiyatifi deniyor. Yazarlar kendi aralarında toplanıyorlar. Veya nasıl desem, bazı yazarlar da çok ağır argo sözcükler kullanıyorlar. İşte bunlar öbür yazar tarafından iyi karşılanmıyor. Bir de mesela ODTÜ'deki öğrenciler McDonald's'ı istemişler. Kent, kültür derken tabii biz de kendimizden başlayalım diyoruz, ama bir Coca Cola içilmesin denilince, Coca Cola'ya verilen para silaha harcanıyor, McDonald's'a gidilmesin. Ama bazen çevremizde de görüyoruz; çok güzel kitaplar okuyorlar, bilinçli, kültürlü insanlar ya da ne bileyim sorgulayan insanlar, ama söylediği ile dav-

ranışı hiç birbirini tutmuyor. Ben bu konuda fikrinizi almak istiyorum.

Nedim Gürsel: Şöyle bir şey söyleyeyim mi? Yazarın yazara akrep etmez ettiğini! Yani şimdi yazarlar arasında elbette çekişmeler ve tartışmalar oluyor. Her dönemde ve her edebiyatta olmuş bir şey. Ama madem sordunuz. Bunun bir düzeyi olmalı ve kin, haset arka plana itilmeli diye düşünüyorum. Bir örnek verelim, Camus ve Sartre Fransa'nın önde gelen iki büyük yazarı. Bunların Cezayir Savaşı sırasındaki tavırları birbirine karşıtı. Birbirlerini hırpalamadan düşüncelerini açıkladılar. Görüşlerini belirttiler. Polemik yaptılar, tartıştılar. Özetle Sartre, Cezayir Savaşı sırasında Fransa'ya çok eleştirel bir bakış yöneltmişti. Camus ise, Cezayir, Fransa'nın bir bölgesi olmalı görüşüne yakındı. Tam böyle ifade edilmesede. Bu tarihsel dönemde ortaya çıkmış iki Fransız yazarın ikisi de Nobel Ödülü almış. Bundan bir hafta önce Türkiye'nin en büyük tirajlı gazetesinde otuz yıllık arkadaşım bir yazar, şöyle bir başlık kullanarak bir köşe yazısında beni hedef alan bir yazı yayımladı. Başlık şu: Bir Ecnebi Olarak Türkler. Şimdi ben Türkçe hocası olsam buna geçer not vermem. Hem bir var hem Türkler var. O ecnebi Türkler biziz. Biz derken Orhan Pamuk, Nilüfer Göle, Nedim Gürsel vd. İşte bu da bir düzey. Ayrıntısına girmeyeyim. Kendisine bir cevap gönderdim. Onu da köşesinde yayımlamama demokratiğini gösterdi. İyi Fransızca bildiğini iddia ediyor bu yazarımız. Yıllarca Fransızca öğretmenliği yaptı liselerde. Biz de otuz yıl-

dır Paris'te oturuyoruz. 'De Kemalize' Türkiye'den kurtarmaktır, dedi. Çünkü özel adlara olumsuzluk anlamını Fransızcada "de" öneki verir. Türkçede ise hep son ek vardır. Dolayısıyla ben yabancı basında Türkiye'den söz ederken 'de Kemalize' sözcüğünü, o yazarımız kadar Fransızca bilmesem bile kullanmam. 'De militarize' derim, ama 'de Kemalize' demem. Niye bu örneği veriyorum size? Böyle şeyler olur. Ama bir, bunun bir düzeyi olmalı; iki, aramızda tartışırken demokrat olmalıyız. Henüz galiba bunu beceremiyoruz. Gündemde diye söylüyorum. Ünlü ve değerli bir yazarımız bir milyon Ermeni kestik diyebilir. Bunu dedi diye onu hiç kimsenin yargılamaya, hatta yargılamadan infaz etmeye hakkı yok. Hele o köşe yazarlarının, kitlelere hitap eden ve kamuoyunu oluşturan köşe yazarlarının hiç yok. Onlardan biri de beş yıl önce yine o çok tirajlı gazetemizin baş sayfasında bana "haymatlos" demişti. Cehalet bu ya, ben bu sözcüğün anlamını bilmiyorum. Açtım sözlüğe baktım "vatansız" demekmiş. Haymatlos, Eski Yunancada vatansız anlamına geliyormuş. Sayesinde bir sözcük daha öğrenmiş oldum. Ve kendisine teşekkür ettim. Bir yazarın yaşadığı ülkeye, kente getireceğim sözü. Yazarın yaşadığı ülke ve yaşadığı kent o kadar önemli değil. Hepimiz bir mekânın, bir coğrafyanın kitaplarımızı nasıl etkilediğini ya da başka yazarların yapıtlarını nasıl etkilediğini burada anlatmaya çalıştık. Aslında bir yazarın yaşadığı ülke, coğrafya ve kent, onun yapıtını ne ölçüde etkilerse etkilesin yine de belirleyici değil bana

kalırsa. Çünkü yazarın gerçek ülkesi olmayabilir. Şimdi biraz bana dokunduğu için söylüyorum. Ben otuz yıldır Paris'te yaşamama karşın bu kadar çok şey yazıyorsam, bana haymatlos veya ecnebi deme hakkına, bu ülkede kimse sahip değil, diye düşünüyorum. Ve burada aramızda gazeteci arkadaşlar var ise, onlardan da bunu belirtmelerini rica ediyorum. Çünkü o gazetede benim cevabım yayımlanmadı. Son sözü almak isteyen birisi varsa alsın da öyle bitirelim. Böyle tatsız bir tonda noktalamayalım konuşmamızı.

Dinleyici: Ben o yazıyı okumuştum. Arkasından sizin cevap vereceğinizi düşünmüştüm, yayımlanmamış olmasını duyduğuma memnun oldum. Bu tür polemikler belki kamuoyunu rahatsız edebilir. Çünkü biz yazarlarımızı, kültür adamlarımızı konuların içinde görmek isteriz. Tabii böyle polemikler de olacak. Bunların dil unsurunda bütünleştiğini belirttiniz, teşekkür ediyorum. Dil bizim her şeyimiz.

Onur Caymaz: Ülkemizde özellikle şu son on yıldır sanatçıya, edebiyatçıya karşı açığı çok belirgin bir önyargı olduğunu düşünüyorum.

Ben bir lisede iki yıl öğretmenlik yaptım. Anlatıyorsun, ifade etmek istediğin şeyleri, çok güzel cümleler kullanarak anlatmaya çalışıyorsun, yazılabilecek iki üç paragrafı konuşuyorsun orada; 'e' demeden, 'ı' demeden, virgülüne, noktasına dikkat ederek. Karşındaki şöyle diyor. Tamam, edebiyat yapma ya da birine kızacağınız zaman, ha bu entel. Şimdi Nedim Ağabeyin anlattıklarından az çok yola çıkarak

PANEL: KENT-KÜLTÜR-ÖYKÜ

konuyu buraya getirmek istedim. Bu bakış açısı beni çok rahatsız ediyor. Önce Orhan Pamuk'tan konuştuk, ötekilerden, köşe yazarlarından konuştuk. Sabahattin Ali'nin kafasına şişeyle vurularak... kaçmak isterken öldürülmüş deniyor. Yani vatanını kimin ne kadar sevdiğini, bir köşe yazarı, bir televizyon program sunucusu ya da bir gazeteci ne kadar değerlendirebilir ki? Ülkemizde birtakım şeyler artık çok kolay harcanmaya başladı. Aman bu ne yazmış, aman bu ne yapmış ki? Bunu söylemesi için o, karşısındaki kişi kadar yazmamış olsa bile, karşısındaki kişi kadar bu işte azıcık ter dökmesi, azıcık bir şeyler yapması gerekiyor. Ama bu o kadar kolay hale getirildi ki, yazar olma yolunda bir şeyler yapmaya çalışan biri olarak gelecek yılların çok da umutlu olmadığını gördüm. Şansımızın Nedim Ağabeyin kuşağından çok daha az olduğunu düşünüyorum bu anlamda. Çok kısa kesmek gerekirse, sadece şu örnek verilebilir. Eskiden gazetelerde Reşat Nuri Güntekin'in, Orhan Kemal'in, Kemal Tahir'in tefrika romanları yayımlanmış. Şimdi gazetelerde doğru düzgün Türkçe okuma şansına bile erişemiyoruz.

Nedim Gürsel: Efendim buyurun son söz sizin. Ayrıca bizi buradan kovan falan da yok. Devam ederiz istiyorsanız.

Dinleyici: Ben kent ve kültürü kocaman postmodern bir resim diye düşünüyorum. Kent ve kent kültürü öykülerimizin ya da romanlarımızın içinde yer alıyor. Acaba romanlarımız ve öykülerimiz ne kadar postmodern oluyor? Ya da acaba bu kentten kareler alırken görmek istediğimiz resmi mi koyuyoruz? Bir de az önce konuşulan konuya bir atıf yapmak istiyorum. Gezi dergilerinde İhlara Vadisi çok güzel görüntülerle veriliyor. Oraya gittiğinizde de dergide görüldüğü gibi değil, resimde daha hoş görünüyordu gözümüze diyoruz. "Elli yıl önceki İstanbul elli yıl önceki Ankara kitaplarda anlatıldığı kadar güzel miydi acaba?" sorusuyla bitirmek istiyorum. Teşekkür ediyorum.

Benim çocukluk yıllarımın İstanbulu bugünün İstanbulu'ndan çok daha güzeldi gerçekten. Bunu tersini söyleyebilecek insanlar mutlaka vardır. Ama bu insanların da çok sayıda olduğunu zannetmiyorum.

Nedim Gürsel: Ben de şunu ekleyeyim. Simone Signoret'nin bir kitabının adıyla yanıtlayayım sorunuzu

Özlemin Eski Tadı Yok...

* 5-13 Mart 2005 tarihleri arasında TÜYAP 3. Bursa Kitap Fuarı'nda Doğan Kitap'ın düzenlediği panel.